

Total No. of Printed Pages—12

4 SEM TDC BUMT (CBCS) C 409

2024

(May/June)

COMMERCE

(Core)

Paper : C-409

(Business Mathematics)

Full Marks : 80

Pass Marks : 32

Time : 3 hours

*The figures in the margin indicate full marks
for the questions*

1. যি কোনো পাঁচটা প্রশ্নৰ উত্তৰ দিয়া : 2×5=10

Answer any *five* questions :

(a) মৌলকক্ষৰ সংজ্ঞা দিয়া।

Define a matrix.

(b) যদি $\begin{bmatrix} 2x+y & 1 \\ 3 & x+y \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 4 & 1 \\ 3 & 3 \end{bmatrix}$ হয়, তেনেহ'লে x

আৰু y ৰ মান নিৰ্ণয় কৰা।

(2)

If $\begin{bmatrix} 2x+y & 1 \\ 3 & x+y \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 4 & 1 \\ 3 & 3 \end{bmatrix}$, then

determine the values of x and y .

(c) মান নির্ণয় কৰা :

Find the value of

$$\lim_{x \rightarrow 2} \frac{2x^2 - 8}{x - 2}$$

(d) $y = 5e^{3x}$ ব প্রথম-ক্রমৰ অৱকলজ কি ?

What is the first-order derivative of $y = 5e^{3x}$?

(e) যদি $u = f(x, y)$ এটা ফলন হয়, তেনেহ'লে আংশিক অৱকলজ $\frac{\partial u}{\partial x}$ আৰু $\frac{\partial u}{\partial y}$ ৰ ধাৰণা দিয়া।

If $u = f(x, y)$ is a function, then define the partial derivatives $\frac{\partial u}{\partial x}$ and $\frac{\partial u}{\partial y}$.

(f) কিস্তিৰ নগদ মূল্য বুলিলে কি বুজা ?

What do you mean by present worth of an annuity?

(g) LPP বুলিলে কি বুজা ?

What do you mean by an LPP?

2. (a) (i) যদি

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & -5 \\ 3 & 1 & 4 \end{pmatrix} \text{ আৰু } B = \begin{pmatrix} 2 & 0 & -1 \\ 1 & 2 & 4 \end{pmatrix}$$

হয়, তেনেহ'লে $A + 2B$ নিৰ্ণয় কৰা।

2

If

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & -5 \\ 3 & 1 & 4 \end{pmatrix} \text{ and } B = \begin{pmatrix} 2 & 0 & -1 \\ 1 & 2 & 4 \end{pmatrix}$$

then determine $A + 2B$.

(ii) এটা নিৰ্ণায়ক আৰু এটা মৌলকক্ষৰ মাজত থকা যি কোনো তিনিটা পাৰ্থক্য লিখা।

3

Write any three differences between a determinant and a matrix.

(iii) যদি $A = \begin{bmatrix} 3 & 1 \\ -1 & 2 \end{bmatrix}$, প্রমাণ কৰা যে

$$A^2 - 5A + 7I = 0.$$

4

If $A = \begin{bmatrix} 3 & 1 \\ -1 & 2 \end{bmatrix}$, prove that

$$A^2 - 5A + 7I = 0.$$

(iv) মৌলকক্ষ প্রণালীৰে সমাধান কৰা :

5

Solve using matrix method :

$$x + 2y + z = 4$$

$$3x + y + z = 5$$

$$x + y + 2z = 4$$

অথবা / Or

- (b) (i) নিৰ্ণায়কৰ সংজ্ঞা দিয়া।
Define determinant.

(ii) যদি

$$A = (1 \ 2 \ 3 \ 4) \text{ আৰু } B = \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 3 \\ 4 \end{pmatrix}$$

তেনেহ'লে AB আৰু BA নিৰ্ণয় কৰা।

If

$$A = (1 \ 2 \ 3 \ 4) \text{ and } B = \begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 3 \\ 4 \end{pmatrix}$$

then determine AB and BA .

$$(iii) \text{ যদি } A = \begin{pmatrix} 2 & 4 \\ 5 & 3 \end{pmatrix}, X = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \end{pmatrix}, B = \begin{pmatrix} 7 \\ 1 \end{pmatrix}$$

আৰু $AX = B$ হয়, তেনেহ'লে x_1 আৰু x_2 ৰ মান নিৰ্ণয় কৰা।

4

$$\text{If } A = \begin{pmatrix} 2 & 4 \\ 5 & 3 \end{pmatrix}, X = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \end{pmatrix}, B = \begin{pmatrix} 7 \\ 1 \end{pmatrix}$$

and $AX = B$, then determine the values of x_1 and x_2 .

(5)

(iv) ক্রেমাৰৰ সূত্র প্রয়োগ কৰি সমাধান কৰা : 5

Solve using Cramer's rule :

$$x + y + z = 6$$

$$y + 3z = 11$$

$$x - 2y + z = 0$$

3. (a) (i) যদি $f(x) = x^2 - 3|x|$ হয়, তেনেহ'লে $f(0)$,
 $f(-1)$ আৰু $f(2)$ নির্ণয় কৰা। 2

If $f(x) = x^2 - 3|x|$, then determine
 $f(0)$, $f(-1)$ and $f(2)$.

(ii) যদি

If

$$f(x) = \frac{1-x}{1+x}$$

তেনেহ'লে দেখুওৱা যে

then show that

$$f\left(\frac{1-x}{1+x}\right) = x$$

3

(iii) যদি $y = \sqrt{\frac{1+x}{1-x}}$ হয়, তেনেহ'লে $\frac{dy}{dx}$ নির্ণয়
কৰা। 4

If $y = \sqrt{\frac{1+x}{1-x}}$, then determine $\frac{dy}{dx}$.

(6)

(iv) যদি $y = Ae^{mx} + Be^{-mx}$ হয়, তেনেহ'লে প্রমাণ
কৰা যে

$$\frac{d^2y}{dx^2} - m^2y = 0$$

If $y = Ae^{mx} + Be^{-mx}$, then prove that

$$\frac{d^2y}{dx^2} - m^2y = 0$$

অথবা / Or

(b) (i) অৱকলজৰ প্ৰথম সূত্ৰটো লিখা।

2

Write the first principle of derivatives.

(ii) মান নিৰ্ণয় কৰা :

3

Evaluate :

$$\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\sqrt{1+2x} - \sqrt{1-3x}}{x}$$

(iii) ফলন $f(x)$ ৰ সংজ্ঞা এনেদৰে দিয়া হৈছে :

A function $f(x)$ is defined as follows :

$$f(x) = \begin{cases} x & , x < 1 \\ 1 & , x = 1 \\ 2-x & , x > 1 \end{cases}$$

প্ৰমাণ কৰা যে ফলনটো $x = 1$ ত অবিচ্ছিন্ন।

4

Prove that the function is continuous
at $x = 1$.

(iv) x ৰ কিমানৰ বাবে

$$f(x) = 2x^3 - 9x^2 + 12x - 1$$

ফলনৰ বৃহত্তম আৰু ক্ষুদ্রতম মান হ'ব ?

5

For what value of x will the function

$$f(x) = 2x^3 - 9x^2 + 12x - 1$$

have the maximum and the minimum values?

4. (a) (i) মুঠ অৱকলজ বুলিলে কি বুজা ?

2

What do you mean by total differential?

(ii) $f = \frac{xy}{x+y}$ ফলনৰ ক্ষেত্ৰত অইলাৰৰ উপপাদ্যৰ

সত্যতা প্ৰমাণ কৰা।

3

Verify Euler's theorem for the function $f = \frac{xy}{x+y}$.

(iii) যদি $u = \frac{y}{z} + \frac{z}{x} + \frac{x}{y}$, তেনেহ'লে প্ৰমাণ কৰা যে

$$x \frac{\partial u}{\partial x} + y \frac{\partial u}{\partial y} + z \frac{\partial u}{\partial z} = 0$$

4

If $u = \frac{y}{z} + \frac{z}{x} + \frac{x}{y}$, then prove that

$$x \frac{\partial u}{\partial x} + y \frac{\partial u}{\partial y} + z \frac{\partial u}{\partial z} = 0$$

(iv) যদি $u = \log(x^2 + y^2)$ হয়, প্রমাণ কৰা যে

$$\frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} = 0$$

If $u = \log(x^2 + y^2)$, prove that

$$\frac{\partial^2 u}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 u}{\partial y^2} = 0$$

অথবা / Or

(b) (i) যদি $u = x^2 + 2y$, তেন্তে $\frac{\partial u}{\partial x}$ আৰু $\frac{\partial u}{\partial y}$ নিৰ্ণয়

কৰা।

If $u = x^2 + 2y$, then determine $\frac{\partial u}{\partial x}$

and $\frac{\partial u}{\partial y}$.

(ii) $u = \frac{x-y}{x+y}$ ফলনৰ ক্ষেত্ৰত আইলাৰৰ উপপাদ্যৰ

সত্যতা প্রমাণ কৰা।

Verify Euler's theorem for the function $u = \frac{x-y}{x+y}$.

(iii) যদি $f(x, y) = \frac{2xy}{x^2 + y^2}$, প্রমাণ কৰা যে f এটা

সমগোত্রীয় ফলন।

If $f(x, y) = \frac{2xy}{x^2 + y^2}$, prove that f is a homogeneous function.

(iv) সংজ্ঞা ব্যৱহাৰ কৰি $f = x^2 - y$ ফলনৰ পৰা
 $\frac{\partial f}{\partial x}$ আৰু $\frac{\partial f}{\partial y}$ নিৰ্ণয় কৰা।

5

Using definition, find $\frac{\partial f}{\partial x}$ and $\frac{\partial f}{\partial y}$
 from the function $f = x^2 - y$.

5. (a) (i) চিৰস্থায়ী কিস্তি আৰু স্থগিত কিস্তিৰ সংজ্ঞা দিয়া। 2

Define perpetual annuity and
 deferred annuity.

(ii) কিছুমান টকাৰ বছৰি 14.5% সৰল সুতৰ হাৰত
 3 বছৰ আৰু 4½ বছৰৰ সুতৰ পাৰ্থক্য 348 টকা
 হ'লে, টকাৰ পৰিমাণ কিমান? 3

The difference in simple interest on a
 certain sum of money at 14.5% p.a.
 for 3 years and 4½ years is ₹ 348.
 Find the sum.

(iii) এজন মানুহে প্রতি বছৰৰ শেষত 5,000 টকাকৈ
 বেংকত জমা হয়। যদি বেংকৰ পৰা বছৰি 6%
 চক্রবৃদ্ধি হাৰত সুত পোৱা যায়, তেনেহ'লে 10 বছৰৰ
 পাছত বেংকৰ পৰা মানুহজন মুঠ কিমান টকা পাব? 4

A man deposited ₹ 5,000 at the end
 of every year in a bank at 6% p.a. rate
 of compound interest. What sum will
 he receive from the bank at the end of
 10 years?

(iv) কিস্তিৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰসমূহ আলোচনা কৰা। 5

Discuss about various types of
 annuities.

(10)

অথবা / Or

(b) (i) কার্যকরী সুত আৰু নামমাত্র সুতৰ সম্পর্কটো লিখা।
Write the relation between effective rate of interest and nominal rate of interest.

(ii) বছৰেকীয়া 8% চক্রবৃদ্ধি হাৰ সুতত কিছুমান টকা কিমান দিনত তাৰ তিনিগুণ হ'ব?

In what time a sum of money triples itself at 8% p.a. compound interest, if the interest is compounded annually?

(iii) বছৰি 12% কার্যকরী সুতৰ হাৰত সমতুল্য ছমহীয়া নামমাত্র সুতৰ হাৰ কিমান?

What will be the nominal rate of interest convertible half-yearly when the effective rate is 12% p.a.?

(iv) মেচিন এটাৰ বছৰি 10% হাৰত অৰক্ষয় হয়। এটা নতুন মেচিনৰ কিনা দাম 1,00,000 টকা আৰু কিছু বছৰৰ ব্যৱহাৰৰ পাছত মেচিনৰ মূল্য 15,000 টকা হ'লে মেচিনটো কিমান বছৰৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল?

The value of a machine depreciates every year by 10%. The value of a new machine was ₹ 1,00,000 and after some year of use, the value of the machine is ₹ 15,000. For how many years was the machine is in use?

6. (a) (i) LPP ৰ অতিধাৰণাসমূহ লিখা। 2
Write the assumptions of an LPP.
- (ii) LPP ৰ সাধাৰণ গাণিতিক আৰ্হিটো লিখা। 3
Write the general mathematical model for LPP.
- (iii) LPP ৰ সীমাবদ্ধতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা। 4
Discuss about the limitations of LPP.
- (iv) বৈখিক পদ্ধতিৰে তলত দিয়া LPP ৰ সমাধান কৰা : 5
Using graphical method, solve the following LPP :

বৃহত্তম মান নিৰ্ণয় কৰা (Maximize)

$$Z = 4x_1 + 3x_2$$

সাপেক্ষে (subject to)

$$5x_1 + 3x_2 \leq 15$$

$$3x_1 + 5x_2 \leq 15$$

$$x_1, x_2 \geq 0$$

অথবা / Or

- (b) (i) LPP ৰ দুটা সীমাবদ্ধতা লিখা। 2
Write two limitations of LPP.
- (ii) ব্যৱসায় বাণিজ্যৰ সমস্যা সমাধানৰ বাবে LPP ৰ পৰিসৰ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা। 3
Discuss the scope of LPP in solving business commerce problems.

(iii) চমু টোকা লিখা :

Write short notes on :

(1) অসীম সমাধান

Unbounded solutions

(2) একাধিক সম্ভাৰ্য সমাধান

Multiple optimal solutions

(iv) এটা কোম্পানীয়ে দুবিধ বস্তু A আৰু B ব উৎপাদনৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় যন্ত্ৰপাতি-ঘণ্টা, মজদুৰ আৰু কেঁচামালৰ বিৱৰণ তলৰ তালিকাত দিয়া ধৰণৰ। এক একক A আৰু এক একক B ব পৰা লাভৰ পৰিমাণ ক্ৰমাত 3 টকা আৰু 4 টকা। সমস্যাটোক LPP ব আকাৰে প্ৰকাশ কৰা :

5

A company produces two commodities A and B. The amount of machine hours, labour and raw materials required are given in the following table. Profits from each unit of A and B are ₹ 3 and ₹ 4 respectively. Formulate the LPP :

চলক Variable	উৎপাদন Product	যন্ত্ৰপাতি-ঘণ্টা (ঘণ্টাত) Machine- hours (in hour)	মজদুৰ Labour	কেঁচামাল Raw materials	লাভ (টকা) Profit (₹)
x	A	4	4	1	3
y	B	2	6	1	4
লভ Available		100	180	40	

***